

ПЕРСОНАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Завгородня Т.К.

доктор педагогічних наук, професор

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація. У тезах розкривається проблема актуалізації одного з основних дискурсів проведення історико-педагогічних досліджень в період після проголошення незалежності України (1991 р.) – персоналістичний дискурс, обґрунтовано його значення для підвищення ефективності результатів проведеного дослідження та попередження існуючих недоліків.

Ключові слова: історико-педагогічні дослідження, дискурс досліджень, методологія, персоналістичний дискурс.

Resume. Theses reveal the problem of actualization of one of the main discourses of historical - pedagogical researches in the period after the proclamation of independence of Ukraine (1991) - personalistic discourse, substantiated its importance for improving the results of the study and preventing existing shortcomings.

Key words: historical and pedagogical research, research discourse, methodology, personalistic discourse.

В період незалежності України процес розбудови сучасної української освіти, що здійснюється відповідно з вимогами останніх документів про освіту неможливий без урахування як вітчизняного, так і зарубіжного педагогічного та науково-дослідницького досвіду. Підтвердженням цієї думки є вимога Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» що навчально-виховний процес повинен здійснюватись на національному ґрунті, «в органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями» [1]. Саме це зумовило необхідність переосмислювання окремих фактів і ліквідації

«білих плям» в історії української педагогіки. А тому для більш достовірного і повного прочитання історії вітчизняної педагогіки, врахування особливостей її розвитку в часи незалежної України зростає увага науковців до історико-педагогічних досліджень, зокрема до розвитку теорії та практики кожного окремо взятого регіону: Південь України та Крим (А. Аблятипов, В. Бобров), Північно-Східна Україна (В. Бугрій), Центральна і Східна Україна (І. Важинський, В. Ворожбіт), Київщина (Л. Березівська), Лівобережна Україна (С. Дмитренко), західноукраїнські землі: Буковина (Л. Кобилянська, Д. Пенішкевич), Закарпаття (М. Баяновська, О. Бенза, Л. Маляр, І. Небесник, В. Росул, О. Фізеші), Галичина (І. Андрухів, М. Барна, Г. Білавич, Р. Волянюк, Д. Герцюк, Т. Завгородня, Р. Зозуляк, Є. Поточний, Н. Сабат, І. Стражнікова, Б. Ступарик, М. Чепіль та ін.). Як бачимо, в цей час активізувалися історико-педагогічні дослідження регіонального спрямування, які не могли бути всесторонньо вивченими без науково-обґрунтованої оцінки педагогічної, освітньої діяльності окремих персоналій. Отже, у відтворенні маловідомих сторінок української педагогічної думки всієї України, були виявлені та введені до наукового обігу імена і творча спадщина багатьох педагогів.

Надзвичайно актуальним у цьому контексті видається аналіз життєтворчості галицьких педагогів, письменників, громадських діячів, учених, які в 1930-х – 1940-х рр. змушені були покинути рідну землю О. Бачинська, О. Кисілевська (Канада, США), В. Безушко, П. Біланюк, Я. Мацюк, Л. Ясінчук (США), І. Велигорський (Канада), І. Петрів (Німеччина, Бельгія, Канада), М. Рудницька (Канада, США, Німеччина) та ін.), але які зробили вагомий внесок у розвиток української педагогічної думки за межами України і який не можна не враховувати при вивченні освітнього процесу регіону. Тому, що, як зазначає академік АПН України О. Сухомлинська, історія української освіти і педагогічної думки «завжди персоніфікована – у ній віддзеркалюється особистість її носія, з його смаками, поглядами, віруваннями та вподобаннями»[2, с. 36].

Як бачимо, в сучасних умовах виняткового значення в науково-дослідницькій роботі набирає «персоналістичний» напрям взагалі й в історико-педагогічних дослідженнях, зокрема. Тобто, концептуальною засадою розвитку сучасної історико-педагогічної науки виступає її персоніфікаційна домінанта, яку чітко сформульовано академіком О.Сухомлинською у дописі «Персоналія в історико-педагогічному дискурсі». За її твердженням, «Педагогічна персоналія це більше, ніж наукова, освітня чи творча біографія, це швидше персоніфікований процес утворення цінностей культури в рамках гуманітарної традиції, її певна конкретизована модель» [2, с.42].

Актуальність «персоналістичного напрямку» в історії педагогіки засвідчує і вихід у 2005р. навчального посібника в двох томах «Українська педагогіка в персоналіях» за редакцією О. Сухомлинської, в яких простежується життєвий і творчий шлях 166 педагогів часів Княжої доби та Козаччини (X-XVIII ст.), доби Просвітництва (XIX ст.) та України XX ст. [3-4] та видання навчального посібника для студентів вищих навчальних закладів з грифом Міністерства освіти і науки України «Українська педагогічна думка в іменах (Східна Галичина – українське зарубіжжя XX ст.) [5]. В антології на основі багатоджерельної бази, архівних матеріалів подано творчі біографії та вибрані твори українських педагогів Східної Галичини кінця XIX – перших чотирьох десятиліть XX століття, частина з яких продовжили освітньо-виховну діяльність у 1940-х–2000-х рр. за межами рідної землі. Багато із представлених персоналій зовсім невідомі широкому загалу. Проте їхній науковий доробок у галузі педагогіки вагомий і потребує детального вивчення та узагальнення задля його подальшого творчого використання в освітньому процесі вищої школи.

Окрім комплексних праць, присвячених вивченню життя та творчості визначних діячів освіти та культури, діяльності вчителів-практиків, є значна кількість дисертаційних досліджень та монографій персоналістичного спрямування (Б. Гречин, В. Ковальчук, О. Ковальчук, О. Кузенко, О. Пастушенко, Н. Чаграк та ін.). Отже, як бачимо, у діяльності науковців України простежується тенденція посилення уваги до дослідження персоналій,

їх внеску у розвиток теорії і практики різних галузей, тобто активно набирає обертів персоналістичний дискурс не тільки у історико-педагогічних дослідженнях, але й у дослідженнях різних галузей знань.

Разом з тим, на сьогоднішній день залишаються недостатньо вивченими окремі проблеми персоналістичного дискурсу (педагогічно-просвітницькі ідеї творчої спадщини фахових педагогів краю, внесок у розвиток національної освіти галицького жіноцтва та ін.) не тільки в сучасних наукових дослідженнях, але й навіть в історико-педагогічних. Крім того, вимагає зміни ставлення науковців до проведення наукових досліджень такого спрямування. Їх аналіз засвідчує, що нерідко вони носять характер переказу біографій, тексту статей, виступів тощо. Для підвищення ефективності такого виду наукових робіт в кожному окремому випадку необхідно звертати увагу на такі моменти: при виокремленні педагогічних ідей, напрямів освітньої діяльності особи необхідно враховувати особливості регіону його перебування; для більшої достовірності отриманих результатів наукового дослідження такого типу (наприклад, представника Галичини) враховувати ментальність, характер населення регіону: їх релігійність; рівень духовності; ставлення й повага до старших; рівень духовних почуттів з одночасним проявом індивідуалізму, почуттєвість з елементами безконтрольності, недієвості в почуттях власного внутрішнього життя; елементи селянського світовідчуття; недооцінювання ролі соціальних почуттів, що є інколи причиною гальмування роз'ясненню суспільних проблем; розвиненість почуття гіркоти, кривди, які при нагоді «вибухають» і створюють можливість конфлікту; заздрість; комплекс меншовартості; відсутність «одно цілої національної ідеї» різних регіонів; традиціоналізм й естетизм тощо). Одночасно бажано дотримуватися таких вимог: а) уникнення реферативного викладу матеріалу; б) посилення аналітичності роботи на основі використання методу порівняння, узагальнення, вивчення різних напрямів педагогічної діяльності особи (теоретичної, практичної; просвітницької, освітньої, громадської, керівної тощо); в) урахування основних освітніх течій досліджуваного періоду; г) збагачення результатів дослідження фактичним

матеріалом, що дозволить конкретизувати висновки, виокремити чинники впливу; д) оформити додатки узагальнюючого характеру, які повинні бути чітко виписані в тексті та оправдувати свою назву і т.д.

Акцентуючи увагу на умовах підвищенні ефективності історико-педагогічних досліджень суто персоналістичного дискурсу, ми наголошуємо на значенні останнього для кожного дослідження незважаючи на напрямок і об'єкт дослідження. Це обумовлено тим, що навчальними планами і конкретними завданнями з різних дисциплін у ЗВО передбачено виконання студентами всіх освітніх рівнів різних видів науково-дослідницьких робіт, які є складовою підготовки фахівця. А для реалізації цих завдань студенти зобов'язані в кожному дослідженні зробити аналіз внеску науковців, наукових шкіл в розробку конкретної проблеми. Тобто персоналістичний дискурс є характерним не тільки для історико-педагогічних досліджень, але й для сучасних досліджень з різних галузей науки.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта. (Україна ХХІ століття)». Київ: Райдуга, 1994. 60 с.
2. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем: *монографія*. Київ. А.П.Н. 2003. С.68.
3. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 книгах. Кн. 1. *Навч. посібник* / За ред.О.В.Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 634 с.
4. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 книгах. Кн. 2. *Навч. посібник* / За ред. О.В.Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. С.552.
5. Українська педагогічна думка в іменах (Східна Галичина – українське зарубіжжя ХХ ст.): *навчальний посібник* / [Т.К. Завгородня, З.І.Нагачевська, Н.М.Салига та ін.]. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. 480 с.